ВІСНИК ЛЬВІВ. УН-ТУ
Сер. істор. 2007. Спец. вип. С. 122–145

VISNYK LVIV UNIV.
Ser. Histor. 2007 Special issue. P. 122–145

УДК 94 : 323.31 (477.83–25) "1575/1649"

Олексій ВІННИЧЕНКО
Львів

ЛЬВІВ ОЧИМА СЕЙМИКУЮЧОЇ ШЛЯХТИ РУСЬКОГО ВОЄВОДСТВА
(остання чверть XVI – перша половина XVII ст.)

У документах генерального (вишенського) сеймика Руського воєводства, на матеріалах яких простежується бачення Львова місцевою шляхтою, ухвали щодо даного міста стосувалися конфліктів між шляхтою і містом, регламентували різні аспекти міського життя, були результатом розгляду різного роду скарг з боку та проти міщан. Найчастіше в очах шляхти Львів виступав як місце, де розташовувалися публічні установи й відбувалися різні публічні чинності. Цілеспрямованої політики учасників вишенського сеймика щодо Львова не було: втручання шляхти в міські справи мало епізодичний характер і було результатом прохань чи скарг, з якими зверталися магістрат, певні групи міського суспільства або окремі особи.

Ключові слова: Львів, шляхта Руського воєводства, сеймик.

В історіографії поширеною є думка про негативне ставлення шляхти до міст і міщанського стану в Речі Посполитій XVI–XVIII ст., про існування певних станових антагонізмів між ними. У відносинах міщанин–шляхтич останній виступає зазвичай привілейованою стороною, має можливості для правового й силового тиску на першого й може навіть безкарно вдаватися до насильницьких і протиправних дій. Подібні уявлення про характер шляхетсько-міщанських відносин сформувалися під впливом судових актових джерел, в яких йдеться про судові конфлікти та суперечки між шляхтичами й міщанами. Ці судові справи часто стосувалися кримінальних злочинів (вбивств, грабунків, гвалтів тощо), здійснених шляхтичами в містах, неповернення ними боргів міщанам, незаконного набуття нерухомості в містах, непідпорядкування міській юрисдикції[1]. Відповідно в істориків, які працюють з джерелами переважно "міського / міщанського" походження, сформувалося негативне бачення ролі шляхти в міському житті та її ставлення до міщан. Така оцінка виразно простежується не тільки в авторів

[1] Низку таких випадків кримінального характеру, взятих з актових книг гродських судів, див. у роботі Владислава Лозинського: *Łoziński W.* Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku / Wyd. 6. Kraków, 1960. T. I: Czasy i ludzie. S. 47–48, 61–63, 172–174 etc.

© *Вінниченко О., 2007*

перших наукових досліджень з історії міста[2], але й зберігається в працях сучасних істориків, котрі займаються міською проблематикою[3]. Відмінною натомість є позиція дослідників історії шляхетського стану в Польському королівстві, які характеризують ставлення пересічного шляхтича до міщанина як неоднозначне, але не категорично антиміщанське[4].

Мета цієї розвідки – не стільки заперечувати / підтверджувати наведені вище погляди, скільки представити бачення шляхтою Руського воєводства Львова – міста, з яким шляхтичі найчастіше стикалися і яке відігравало безпосередню роль в їх житті. Це бачення спробуємо простежити на підставі ухвал генерального сеймика Руського воєводства, який переважно відбувався в містечку Вишня і на якому збиралася шляхта Львівської, Перемишльської й Сяноцької земель, за період від 1572 (тобто від часу, коли починає зростати роль сеймиків у політичному житті) до 1648 року, коли початок і подальші події Визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького докорінно змінили політичну ситуацію в країні та звичне життя шляхти воєводства і його головного міста[5]. Стосовно розглянутих документів, то це, передусім, інструкції послам на сейми, в яких відобразилося ставлення учасників шляхетських зібрань до вирішення найрізноманітніших проблем політичного, економічного, соціального життя Речі Посполитої[6]. Відразу варто зробити два застереження: по-перше, поза нашою увагою залишаються сеймикові рішення й постулати, що стосувалися міст Речі Посполитої в цілому, хоча й вони також заторкували Львів; по-друге, це місто згадувалося в сеймикових постановах у випадках, хоча й не завжди надзвичайних чи пов'язаних з криміналом, проте таких, що часто виходили в очах учасників сеймиків поза межі звичного життя та нормального порядку.

Найгострішого протистояння відносини між сеймикуючою шляхтою Руського воєводства й містом Львовом досягли під час безкоролів'я після втечі короля

---

[2] Див., зокрема, у "Хроніці" Дениса Зубрицького, одній з перших наукових праць з історії Львова, сюжети з характерним антишляхетським настроєм: *Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова / Переклад з польської мови І. Сварника; науковий коментар М. Капраля. Львів, 2002 [Львівські історичні пам'ятки. Т. III]. С. 19, 122, 135, 170, 171–172, 211–212, 215, 228, 251.

[3] *Капраль М.* Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (соціально-правові взаємини). Львів, 2003. С. 95 (прим. 2); *Заяць А.* Умови функціонування міських поселень Волині XVI – першої половини XVII ст. (стримуючі фактори розвитку) // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2002. Вип. 37. Част. 1. С. 104–108.

[4] *Wyczański A.* Szlachta polska XVI wieku. Warszawa, 2001. S. 29–30, 166–168.

[5] Загальну картину ставлення шляхти до міста Львова в XV–XVIII ст., хоча й у багатьох випадках спрощену й ідеалізовану, представив, також базуючись значною мірою на сеймикових ухвалах Руського воєводства, їх видавець Антоні Прохаска: *Prochaska A.* Lwów a szlachta. Lwów, 1919 [Biblioteka lwowska. XIV–XV].

[6] Про погляди шляхти Руського воєводства на справи загальнодержавного характеру в цей період див.: *Вінниченко О.* Позиція шляхти Руського воєводства стосовно соціально-економічного та політичного стану Речі Посполитої в другій чверті XVII ст. (за матеріалами інструкцій вишенського сеймика послам на сейми 1632–1647 років) // Україна модерна. Львів, 1999. Число 2–3 за 1997–1998 рр. С. 7–36.

Генріха Валуа. 28 липня 1574 р. на передконвокаційному сеймику у Львові шляхта утворила конфедерацію. В її акті містилися пункти, які обмежували самоврядування міст і підпорядковували їх юрисдикції каптурових (конфедераційних) судів. Зокрема, судові справи між міщанами (урядом, усією громадою або окремими її членами) та особами шляхетського чи "простого" стану повинні були розглядатися каптуровими судами. До них також мали потрапляти апеляції на рішення, прийняті міськими судами. Навіть у випадку здійснення "гвалту" в місті міщани були зобов'язані судити схопленого злочинця як раніше, згідно з Торунським статутом[7], але за участі суддів-депутатів каптурових судів і місцевого старости або підстарости[8]. Крім того, у часі небезпеки королівські міста мали підпорядковуватися місцевим старостам[9]. Львівські райці, які були присутні на цьому сеймику, від свого і львівських міщан імені висловили рішучий протест проти порушення їх прав, зазначивши, що "коронні міста та їх міщани як станом і кондицією відрізняються від рицарства, так також і свої права різні (якими кожен тішиться), від короля й Корони надані та підтверджені, мають" і що шляхта інших "вищих" воєводств (Краківського, Сандомирського й інших), утворивши собі суди на час безкоролів'я, "коронним містам у своїх повітах дали спокій"[10]. Суперечка була винесена на

[7] Йдеться про статут, ухвалений 1520 року в Торуні та підтверджений 1538 року в Пйотркові ("Statuti autem formula, Thoruniae per Nos anno 1520 editi, in haec verba sequitur"; Volumina legum. Przedruk zbioru praw staraniem xx. pijarów w Warszawie, od roku 1732 do roku 1782, wydanego / Ed. J. Ohryzko. Petersburg, 1859. T. I. S. 257). Згідно з ним шляхтича, який здійснив у місті важкий кримінальний злочин (грабунок, вбивство, гвалт тощо) і був схоплений при цьому, рада королівського міста мала права ув'язнити й, створивши з місцевим старостою (або підстаростою) спільний ("мішаний") суд, розглянути його справу та винести йому вирок, у тому числі й смертний (про оцінку Торунського статуту і його застосування у Львові в XVII ст., див.: *Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. С. 19, 251, 299, 364, 373; *Łoziński W.* Patrycyat i mieszczaństwo lwowskie w XVI i XVII wieku. Lwów, 1892. S. 377–378).

[8] Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie (далі – AGZ). Lwów, 1909. T. XX: Lauda sejmikowe. T. I: Lauda wiszeńskie 1572–1648 r. / Oprac. A. Prochaska. S. 17 (пункт 9).

[9] Ibid. S. 19 (п. 27). За свідченням Д. Зубрицького, поширення юрисдикції каптурових судів на міста (зокрема, передача їм права апеляції з міських судів) було прийняте на вишенському сеймику на пропозицію львівського старости (1570–1593) Міколая Гербурта з Фульштина (*Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. С. 178). Відзначимо, що останній згодом, у 1578–1580 рр., мав судові суперечки з радою міста Львова стосовно низки спірних питань – виборів бурмистрів, сплати міщанами податків і несення ними повинностей, користування королівським млином, ув'язнень, поширення старостинської юрисдикції на приїжджих, контролю над міськими брамами тощо (Там само. С. 183; *Prochaska A.* Lwów a szlachta. S. 32–35; Каталог пергаментних документів Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові. 1233–1799 / Каталог склали і підготували до друку О. А. Купчинський, Е. Й. Ружицький. Київ, 1972. С. 340, 345–350. № 689, 700, 701).

[10] AGZ. T. XX. S. 20–21 (№ 12). Сеймик Краківського воєводства, що збирався в Прошовіцах 16 липня й 11–15 листопада 1574 р. і також утворив воєводську конфедерацію та регламентував воєводське судочинство на час безкоролів'я, у постановах справді не порушував міської

загальнодержавний рівень: під час конвокаційного сейму сенат звернувся до рицарства і суддів Руського воєводства з проханням не обмежувати права міста Львова і ставитися до них так, "як ставляться інші воєводства до інших коронних міст"[11]. Очевидно під впливом цього звернення, вишенський сеймик, регламентуючи 1 грудня 1574 р. роботу генерального воєводського суду й віднісши до його компетенції міщанські справи та апеляції на рішення міських судів, увів до складу судів по два депутати від "головних" міст воєводства (Львова, Перемишля, Кросна й Галича). Було застережено, що вони братимуть участь тільки в розгляді "міських" справ, які "трапляться між шляхтичами і їх підданими та міським урядом і станом і теж їх підданими, так з земського права, як і магдебурзького"[12]. Проте львівські міщани знову висловили протест проти поширення на них юрисдикції конфедераційного суду, "принципово стоячи при правах, привілеях, звичаях стародавніх, свободах і давностях своїх міських" та наголошуючи, що підпорядковуються тільки судам магдебурзького права й зверхності короля[13]. Цей протест підтримали інші міста Руського воєводства – Кросно й Перемишль[14].

Суперечки між сеймиком Руського воєводства й містом Львовом з приводу поширення на останнє юрисдикції конфедераційних судів траплялися надалі, зокрема під час наступних періодів безкоролів'я. Львівські райці протестували проти таких рішень сеймикуючої шляхти в грудні 1577 р.[15] і червні 1632 р.[16] В останньому випадку учасники післяконвокаційного сеймика, вислухавши реляцію своїх послів на сейм і розглянувши відкладені з конвокації "пункти" (зокрема про судочинства в містах), одностайно ухвалили, у відповідь на протест львівських райців, притягнути їх до суду за "вчинок, що тягне за собою злі й

юрисдикції (Akta sejmikowe województwa krakowskiego (далі – ASWK). Kraków, 1932. T. I: 1572–1620 / Wyd. S. Kutrzeba. S. 37–48. № 13, 14). Було застережено тільки, що шляхтича, схопленого у випадку здійснення гвалту в місті, міщани мають судити, застосовуючи Торунський статут, тільки за участі каптурових суддів-депутатів і старости або підстарости (Ibid. S. 39).

[11] AGZ. T. XX. S. 22 (№ 13).

[12] Ibid. S. 23 (п. 3).

[13] Ibid. S. 31–33 (№ 17).

[14] Ibid. S. 33–35 (№ 18, 19).

[15] Ibid. S. 50–52 (№ 31). На сеймі 1578 року посли Руського воєводства, згідно з наданою їм вишенським сеймиком інструкцією (її зміст нам невідомий), внесли скаргу на львівський магістрат і міщан, котрі ігнорували рішення конфедераційних судів. У свою чергу, присутні на сеймі представники Львова заявили, що місто перебуває на магдебурзькому праві й не підлягає юрисдикції інших (земських) судів, а останньою інстанцією для нього є королівський суд. Вислухавши сторони, король скасував усі судові рішення, винесені проти міста й міщан, та на майбутнє ухвалив, що всі справи, які підлягають магдебурзькому праву, належать юрисдикції лише міського й королівського судів. Проте щодо міських сіл Зубря й Сихів, відносно яких, у першу чергу, як видається, й точилася суперечка, королем було прийняте рішення про обмеження міської юрисдикції над ними, зокрема вони підлягали земському праву і їх державці повинні були нести військову службу (Каталог пергаментних документів... С. 333. № 676).

[16] AGZ. T. XX. S. 329 (№ 179).

шкідливі наслідки"[17], проте в підсумку відклали остаточне рішення в справі міського судочинства на елекційний сейм, усунувши на цей час місто Львів з-під юрисдикції каптурових судів[18].

Проте не можна твердити про винятково конфліктний характер відносин між львівськими міщанами й сконфедерованою шляхтою. У випадку спільної небезпеки та надзвичайних обставин сеймикуюча шляхта і місто взаємодіяли. Так, під час безкоролів'я після смерті короля Стефана Баторія львівські міщани через своїх посланців на вишенському сеймику 5 листопада 1587 р. засвідчили щодо утвореної конфедерації "свою віру і статечність"[19]. Згодом в акті жешувської конфедерації від 2 грудня того ж року зазначалося: львівські міщани через своїх посланців засвідчили своє бажання ("згідно з давньою конфедерацією, яку мають з руськими землями") приєднатися до конфедерації, що й було їм дозволено[20]. Подібно й в акті конфедерації, створеній на з'їзді у Львові 13 січня 1611 р. у зв'язку зі скупчення свавільних людей у Львівській землі, зазначалося, що королівське місто Львів, яке й раніше брало участь у давніх конфедераціях, і тепер його мешканці за прикладом своїх предків зносяться зі шляхтою землі, приймається до союзу й обидві сторони зобов'язуються допомогати одна одній у заспокоєнні свавільства та утриманні спільного миру[21].

Провідне місце в очах шляхти стосовно Львова займали, очевидно, питання його громадської безпеки й оборони. Вперше це проявилося під час безкоролів'я після смерті короля Стефана Баторія. Ще жешувський з'їзд 1587 року, призначаючи сеймик у Львові, застеріг, що місто має перебувати в спокої "od zjazdu tego", а помешкання учасникам мав роздавати старостинський уряд[22]. Самим конфедераційним сеймиком, що відбувся у Львові 1 січня 1588 р., було

---

[17] Гостра реакція учасників вишенського сеймика була спричинена тим, що львівські райці протестували не тільки проти конфедераційних судів, але й проти ухвалення поборів. Міколай Остророг у листі до львівських бурмистра й райців (писаному 29 липня 1632 р. в Комарно) повідомляв причини, чому їх позиція не здобула підтримки на конвокаційному сеймі: "Te protestatie WM przeciwko seymikowi naszemu y tym, ktorzy praesuebant bronic WMciow, nie podobały się, ieszcze ta iedna przeciwko capturowi, ze się zdał nieco convellere privilegium civitatum (choc się y to inaczey ukazac moze y ukazało), iakikolwiek color miec moze, ale przeciwko laudum, przeciwko uchwalonym poborom, protestowac się miastom, ktore nullatenus nigdy, nie tylko sub interregno, ale ani sub regno, do uchwały poborow nie należą y tylko maią sancita implere, byla rzecz y zdała się wszytkim summae temeritaris. Niemasz tego woiewodztwa, ktore by sobie lauda takich niepoczyniło, przeciwko zadnemu niebyło protestaciey, tylko tu we Lwowie". Тож прихильний містові М. Остророг радив, не дратуючи далі шляхту, шукати способів для заспокоєння цієї справи (зокрема, рекомендував домовитися з каптуровими суддями) (Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІА України у Львові), ф. 132 (Колекція листів державних, громадських та церковних діячів України, Польщі та інших країн), оп. 1, спр. 821, арк. 1–2).

[18] AGZ. T. XX. S. 330 (п. 2).

[19] Ibid. S. 72 (п. 5).

[20] Ibid. S. 75 (п. 12).

[21] Ibid. S. 135 (п. 6).

[22] Ibid. S. 76 (п. 18).

прийнято низку ухвал, покликаних на час зібрання сконфедерованої шляхти в місті забезпечити мир і громадський спокій в ньому. Причому ухвали були спрямовані на обмеження можливого свавілля з боку самих учасників конфедерації: згідно з постановою, шляхетські зібрання в бернардинському костелі мали завершуватися до 23-ї години, коли місто мало зачиняти брами; до нього ніхто не мав права входити в неспокійний спосіб (*z tumulty*), збройно (особливо з вогнепальною зброєю) і з гайдуками; мешкаючи в господах на передмісті, шляхтичі мали там само купувати (за гроші, на підставі вільної торгівлі й без гвалту) продовольство і не турбувати місто; порушники спокою підпадали під юрисдикцію каптурових судів[23].

Надалі до питань громадської безпеки в місті шляхта Руського воєводства зверталася фактично тільки один раз, під час передсеймового сеймика 1641 року[24]. Зважаючи на посилення розбійництва та свавілля навколо Львова й побоюючись ще більшого скупчення тут гультяйства, послам доручалося домогтися поновлення конституції 1601 року про безпеку міст Вільна й Львова із застереженням більшої кари проти осіб, які безпотребно перебували в місті[25].

Хоча сеймикуюча шляхта висловлювала своє розуміння стосовно того, що необхідно підтримувати громадську безпеку в "головних" королівських містах і особливо у Львові, коли до нього стікаються різні люди, проте її занепокоєння викликало довільне трактування ("cuiusvis iniuriae" або "de iniuria publica") параграфу Торунського статуту[26], результатом чого ставало засудження шляхтичів на смертну кару "за якусь дрібну справу". Тож у інструкціях передсеймових сеймиків 1624[27], 1625[28] і 1627[29] років сеймові пропонувалося прийняти конституцію, яка додатково коментувала би названий вище параграф без обтяження шляхетського стану.

---

[23] Ibid. S. 79 (№ 46). Заходи учасників сеймику щодо безпеки міста виявилися не даремними: у січні того ж таки 1588 р. Львів безрезультатно намагався опанувати снятинський староста Міколай Язловецький (прибічник претендента на трон Речі Посполитої австрійського ерцгерцога Максиміліана Габсбурга), який прибув під місто з великим загоном озброєних вояків нібито на з'їзд шляхти, зайняв Галицьке передмістя та бернардинський монастир (*Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. С. 194–195).

[24] AGZ. T. XX. S. 454–455 (п. 79).

[25] Йшлося про конституцію сейму 1601 року "Warunek bespieczeństwa miastom, Lwowu y Wilnu", згідно з якою "вільні люди" (*ludzie ložni*) не мали права перебувати в місті довше двох тижнів, під загрозою ув'язнення й штрафу в розмірі 14 гривень (Volumina legum. T. II. S. 395).

[26] Йдеться про 3-й артикул з ухвал торунського сейму 1520 року, згідно з яким шляхтича, схопленого в місті за гвалт, міський уряд не міг судити, але міг ув'язнити; див. у "Statuta quae extans comitijs thorunensibus" параграф під заголовком "De eadem captivatione nobilium in civitatibus ob admissa crimina" (Volumina legum. T. I. S. 179–180; Corpus iuris Polonici. Sectionis primae. Cracoviae, 1906. Volumen tertius annos 1506–1522 continens. Typis mandavit adnotationibus O. Balzer. P. 568 [№ 228. Art. 3]). Див. також примітку 7.

[27] AGZ. T. XX. S. 217 (п. 26).

[28] Ibid. S. 223 (п. 18).

[29] Ibid. S. 248 (п. 29).

Натомість неодноразово шляхта наказувала своїм представникам на сеймі подбати про забезпечення "кращої" оборони Львова. Уперше[30] такий постулат вписано до інструкції послам на сейм 1590 року. Тут Львів згадується (поряд з Перемишлем і Кам'янцем) серед прикордонних міст, що стають для шляхти притулком у часи "поганських тривог" (тобто татарських нападів)[31]. Про необхідність забезпечення Львова (поряд з іншими містами воєводства – Самбором, Перемишлем, Галичем, Жидачевом, Сяноком тощо) говорилося також у інструкції на сейм 1597 року[32]. Подібний постулат стосовно оборони Львова (поряд з Перемишлем) було вміщено в інструкції на сейм 1600 року: "Za miastem Lwowem, aby na oprawę wałow beli ratowani a securitas ich aby bela namowiona"[33].

Йшлося також про конкретні аспекти оборони міста. Від початку 90-х років XVI ст. піднімалося питання про міські оборонні споруди. Послам на сейм 1592 року доручалося просити про допомогу львівським міщанам з боку Речі Посполитої в справі завершення валів, будівництво яких було розпочато з великими витратами[34]. Аналогічний наказ – домагатися підтримки від короля та Речі Посполитої – отримали посли на наступний сейм 1593 року (крім валів, у ньому говорилося також про "муніцію")[35]. У 1607 р. посли на сейм мали підтримати прохання львівських передміщан "стосовно розпочатого озброєння",

---

[30] Ще під час вишенського сеймика 20 грудня 1584 р. львівський хорунжий Ян Гербурт у своїй промові зазначав, що задля безпеки й кращого заселення цих земель король певний час повинен мешкати "w ruskich krainach", зокрема у Львові та в усіх прикордонних замках (у Кам'янці, Барі, Хмільнику, Білій Церкві, Києві й Черкасах) (Scriptores rerum Polonicarum. Kraków, 1901. T. XVIII: Dyaryusze sejmowe r. 1585 / Wyd. A. Czuczyński. S. 415). Подібно під час прошовіцького передсеймового сеймика 1597 року один з його учасників Міколай Казімірський пропонував королеві разом з двором навесні цього року вирушити для припинення "української сваволі" до Львова (ASWK. T. I. S. 208 [п. 3]).

[31] AGZ. T. XX. S. 90 (п. 57). У серпні 1589 р. татари здійснили масштабне вторгнення на землі Речі Посполитої, зокрема спустошили територію Руського й Подільського воєводств, і водночас виникла реальна загроза війни з Османською імперією (*Konopczyński W.* Dzieje Polski nowożytnej. Warszawa, 1999. S. 205). Про побоювання у Львові можливих турецького вторгнення та облоги див.: *Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. С. 196; *Chodyniecki I.* Historja stołecznego Królestw Galicyi y Lodomeryi miasta Lwowa od założenia jego aż do czasów terazniejszych w r. 1829 wydana. Lwów, 1865. S. 100–101. Див. також лист коронного канцлера й великого гетьмана Яна Замойського до прошовіцького сеймика (Краківського воєводства) від 25 жовтня 1590 р.: ASWK. T. I. S. 163–164.

[32] AGZ. T. XX. S. 102 (п. 34). Під час сейму 1597 року за необхідність забезпечення прикордонних міст (зокрема, Кракова, Львова і Галича) у своїй промові виступав львівський архієпископ Ян Димітр Соліковський (Scriptores rerum Polonicarum. 1907. T. XX: Dyaryusze sejmowe r. 1597 / Wyd. E. Barwiński. S. 35, 442).

[33] Інструкція вишенського передсеймового сеймика від 17 січня 1600 р.: Biblioteka Narodowa w Warszawie, Biblioteka Ordynacji Zamoyskich (далі – BN, BOZ), sygn. 1809, k. 333.

[34] AGZ. T. XX. S. 93 (п. 43).

[35] Ibid. S. 96 (п. 59).

але зі збереженням існуючих прибутків з них[36]. Вдруге ініціативу львівських передмістян щодо власної безпеки сеймик підтримав у грудні 1634 р. Згідно з тодішньою інструкцією послам, прагнення мешканців Галицького передмістя виставити "певну муніцію" навколо передмістя (відповідно до креслень королівських інженерів) задля власної безпеки від "поганських вторгнень" мало бути апробовано сеймовою конституцією (однак без порушення прав і привілеїв, наданих польськими королями львівським міщанам)[37]. У пізнішому конфлікті між радою міста і передмістянами[38] учасники сеймиків, підтримуючи королівські ухвали, фактично прийняли сторону останніх. У жовтні 1635 р. передсеймовий сеймик наказував послам затвердити сеймовою конституцією королівський привілей, наданий мешканцям львівського Галицького передмістя на "свою муніцію" та спорудження необхідних місту валів (разом з дозволом варити пиво на свої потреби), оскільки в реалізації цього привілею передмістяни, насипавши чималу частину валів, зустрілися з перешкодами з боку львівських уряду й міщан[39].

Іншим предметом постійної турботи з боку сеймикуючої шляхти в контексті оборони міста були реставрація та "краще" забезпечення львівських замків. Такі вимоги стосовно Високого замку містилися в інструкціях послам на сейми 1618 (як "дуже спустошеного")[40] і 1621[41] років. У 1624 р. королеві пропонувалося "забезпечити" піхотою Низький замок з огляду на втрату через пожежу й часті татарські напади[42] прибутків Львівського староства (причому застерігалося,

[36] Ibid. S. 123 (п. 10). У 1607 р. львівські передмістяни (прагнучи, за словами Д. Зубрицького, звільнитися від повинностей) звернулися до короля з пропозицією побудувати фортифікаційні споруди навколо Галицького передмістя, отримали відповідний привілей та розпочали копання ровів. Після тривалих суперечок між міською радою й передмістянами та звернень до короля, проект, однак, не був реалізований через відсутність достатніх коштів, засобів і робочої сили (*Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. С. 212–214; Соціальна боротьба в місті Львові в XVI–XVIII ст. Збірник документів / Під редакцією Я. П. Кіся. Львів, 1961. № 46, 47, 55).

[37] AGZ. T. XX. S. 375 (п. 50).

[38] У 1634 р., під час відвідин Львова королем Владиславом IV, вдруге виник проект побудови укріплень навколо Галицького передмістя (створення фактично нового міста Казімежа), який, так само як і попередній, виявився неможливим для виконання. Про проект, спроби його реалізації та пов'язані з ним конфлікти між радою міста й передмістянами див.: *Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. С. 251–254; *Łoziński W.* Patrycyat i mieszczaństwo lwowskie… S. 378–380; Соціальна боротьба в місті Львові… № 67–69; Каталог пергаментних документів… С. 423. № 844).

[39] AGZ. T. XX. S. 392 (п. 28).

[40] Ibid. S. 167 (п. 31).

[41] Ibid. S. 196 (п. 22). Відзначимо, що жодна з цих і подальших вимог стосовно оборони Львова не була задоволена на сеймі. Лише сейм 1620 року ухвалив конституцію, згідно з якою заборонялося відкривати міські ворота після заходу сонця (згідно зі сеймовою конституцією 1601 року) і встановлювався податок на оборону міста – по 1 грошу з кожної бочки привозного пива ("Miasto Lwow"; Volumina legum. T. I. S. 185).

[42] У 1623 р. татарські загони під проводом Кантемир Мурзи дійшли до Лежайська, околиці Львова були спустошені, багато мешканців міста, які переховувалися від пошесті, потрапили в полон. Того ж року пожежа знищила багато будинків на Краківському передмісті (*Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. С. 234–235; *Chodyniecki I.* Historja stolecznego Królestw Galicyi y Lodomeryi miasta Lwowa… S. 120–121).

що король не міг надавати львівським міщанам привілеї на вигорілі ґрунти, які підлягали замковій юрисдикції)[43]. Подібні вимоги стосовно утримання (за рахунок коронного скарбу або податків, що мали збиратися в тамтешніх землях) гарнізону у львівському замку (як у прикордонному) містилися в інструкціях на обидва сейми 1626 року[44]. Про необхідність забезпечення львівського замку як "українного" в Руському воєводстві (поряд з Перемишлем і Сяноком) йшлося в інструкціях сеймиків 1625[45] і 1632 (в часі безкоролів'я)[46] років, про необхідність утримання в ньому "слушного гарнізону" (*słuszne praesidium*) – в інструкціях сеймиків 1634 (поряд з Перемишлем)[47] і 1640 (поряд з Кам'янцем)[48] років.

З іншого боку, утримання містом власної піхоти[49] було, на думку сеймикуючої шляхти (інструкція 1624 р.), непотрібним нововведенням: витрати на неї доцільніше було використати на "поправу й оборону міста"[50]. Подібно в 1627 р. сеймик вимагав скасувати привілей, згідно з яким міщани збирали додаткові "контрибуції на львівську муніцію" (вони трактувались як "обтяжливі для шляхетського стану" й такі, що завдають шкоди підвоєводському та старостинському урядам), а для порушників пропонував ухвалити покарання[51].

[43] AGZ. T. XX. S. 211 (п. 8).

[44] Ibid. S. 223 (п. 22), 234 (п. 5).

[45] Ibid. S. 218 (п. 31).

[46] Ibid. S. 321 (п. 18).

[47] Ibid. S. 365 (п. 20).

[48] Ibid. S. 435 (п. 34).

[49] Зважаючи на військову конфедерацію 1622 року й татарський напад 1623 року, місто того ж 1623 року за ініціативою Марціна Кампіана прийняло рішення завербувати для несення цілодобової варти 50 чоловік піхоти (під керівництвом досвідченого ротмістра), котрі мали отримувати платню (гайдукові – 4 угорські талери або 4 злотих 13 1/3 грошів на місяць, десятнику й добошу – 5 злотих 10 грошів на місяць, поручникові – 25 злотих на квартал) та обмундирування, а також безкоштовні помешкання (пивницю під ратушею) і лікування, звільнення від сплати податків (для їх дружин) і право на четверту частину конфіскованих товарів. Утримувалися гайдуки за рахунок "горілчаного" (податку від шинкування горілки, збір якого приносив на рік від 1 до 1,5 тисячі злотих) та "гайдучного" – щоквартального збору в розмірі 15 гр. з господаря, коморника чи ремісника, 10, 5 і 3 гр. з різних категорій передміщан, 2 гр. з передміських коморників (також стягувалося по 20 гр. на рік з селян і по 12 гр. із загородників приміських сіл, а євреї в місті й на передмістях платили "quartem partem kosztu wszytkiego"); цей збір сплачувався лише в 1623 і 1624 рр. та приніс 3 тисячі злотих за два роки. Поступово число гайдуків від 55 (з десятниками і добошем) у 1623 р. зменшилася до 9 чоловік у 1626 р., після чого стража була ліквідована. Див. документ під заголовком "Obrona miasta Lwowa" (від 10 квітня 1623 р.), підписаний від імені магістрату Мельхором Шольцем Вольфовичем і скріплений печаткою міста: ЦДІА України у Львові, ф. 52 (Магістрат м. Львова), оп. 2, спр. 1153, стор. 237–239. Також див.: *Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. С. 235; *Zubyk R.* Gospodarka finansowa miasta Lwowa w latach 1624–1635. Lwów, 1930 [Badania z dziejów społecznych i gospodarczych pod redakcją prof. Fr. Bujaka. Nr 7]. S. 399–404, 406.

[50] AGZ. T. XX. S. 217 (п. 26). Причиною появи цього артикулу, можливо, послужила бійка в тому ж таки 1624 р. між міською вартою та слугами пана Лагодовського (*Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. С. 238).

[51] AGZ. T. XX. S. 248 (п. 28). Очевидно, йдеться про королівський привілей від 10 березня 1626 р., наданий у зв'язку з необхідністю відновлення північно-східних укріплень міста. Згідно з

Заходи, спрямовані на укріплення оборони міста, були в очах учасників сеймиків, очевидно, результативними, позаяк у інструкції на сейм 1630 року посли мали просити короля дозволити мешканцям міста Кросно збирати штукове на ремонт мурів, веж і озброєння за прикладом Львова[52].

Безпосередньо шляхта Руського воєводства (точніше Львівської землі) приймала рішення, метою якого було покращення обороноздатності Львова, тільки один раз. Сеймик 14 березня 1634 р. призначив сьомий побор у Львівській землі на оборону замку й міста Львова[53]. Зокрема 1 000 злотих передбачалося передати міщанам на порох, який мав, однак, перебувати (за винятком несподіваної небезпеки місту) під громадським контролем (*in armentario publico*) і в розпорядженні коронного великого підскарбія[54]. Решта з побору надавалася львівському старості на оборону й порох для львівського замку[55].

Так само як утримання містом власних військових підрозділів, учасники шляхетських зібрань негативно сприймали власну митну й податкову політику Львова. У 1624 р. невдоволення шляхти (хоча сама вона була звільнена від сплати) викликало запровадження львівськими міщанами нових, "незвичайних" податків, які "обтяжували людей усіх станів" і на збір яких були отримані привілеї "через недобрі свідчення" (*ad male narrata*)[56]. Йшлося, зокрема, про вузлове,

ним податки й митні збори, які раніше стягував "до королівського столу" львівський староста та які були предметом непорозумінь між ним і містом, надалі мав збирати магістрат, сплачуючи старості 2 100 злотих на рік (Привілеї міста Львова (XIV–XVIII ст.) / Упорядкував М. Капраль. Львів, 1998 [Львівські історичні пам'ятки. Т. І]. № 179).

[52] AGZ. T. XX. S. 291 (п. 47).

[53] Ibid. S. 352 (п. 2).

[54] 20 квітня 1634 р. у Львові львівський проконсул Матіаш Гайдер видав поборцеві Львівської землі Северинові Кжикавському квит за сплату 1 тисячі злотих, призначених згідно з постановою вишенського сеймика від 14 березня з теперішніх поборів міста Львову "na prochy" (14 липня того ж року квит був облятований "шляхетним" Яном Поланським, слугою С. Кжикавського, до львівської гродської книги) (ЦДІА України у Львові, ф. 9 (Львівський гродський суд), оп. 1, спр. 385, стор. 531–532). Згідно з діарієм регентства Войцеха Острогурського, 12 червня 1634 р. колегія сорока мужів, під час своєї квартальної сесії, відзначала, що "Rzecz Pospolita, z vchwaleÿ spolni na blisko przeslim seimiku, darowala miastu s poborow fl. 1000, na potrzebi teraznieisze mieyskie", та вимагала від панів лонгерів звіту про використання цих грошей (Там само. Ф. 52, оп. 2, спр. 668, арк. 12 зв.).

[55] 20 квітня 1634 р. у Львові львівський староста Станіслав Мнішек видав поборцеві Львівської землі С. Кжикавському квит за сплату 4 600 злотих, призначених згідно з постановою вишенського сеймика від 14 березня "na obronę, prochy y piechotę zamku wysokiego lwowskiego" (17 липня того ж року квит був облятований "шляхетним" Я. Поланським до львівської гродської книги) (Там само. Ф. 9, оп. 1, спр. 385, стор. 533–534).

[56] AGZ. T. XX. S. 217 (п. 26). Йдеться про королівський привілей від 21 жовтня 1621 р., згідно з яким, зважаючи на прикордонне становище міста, зменшення міських прибутків і спустошення міських маєтків, магістрат отримав право збирати впродовж 20 років мито з товарів будь-яких осіб (окрім шляхти) – у розмірі 6 грошів з міри (штуки, вузла, бочки, скрині, кіти тощо) (Привілеї міста Львова... № 176). Мито почало стягуватися – через судовий процес між райцями й поспільством – щойно в середині 1626 р. (*Zubyk R.* Gospodarka finansowa miasta Lwowa... S. 162–163). Його запровадження було зумовлено складною фінансовою ситуацією в

воркове й штукове. 1627 року учасники сеймика вимагали скасувати королівський "приватний" привілей на їх збір[57]. У 1643 р., оскільки місто Львів, знову ж таки "через недобрі свідчення", отримало привілей[58] на збір гарнцового від бочок вина (тоді як дохід від "такси" вин раніше у Львові й інших королівських містах Руського воєводства належав до прибутків підвоєводи), передсеймовий сеймик доручив послам припинити безправне зловживання з боку львівських міщан і гарантувати "звичайний дохід" львівському підвоєводі[59].

Іншим предметом невдоволення учасників сеймиків було те, що місто Львів не дозволяло збирати поборцям ухвалених податків (поборів і шосів) на рівні з усією Річчю Посполитою, а стягувало їх самостійно, віддаючи за власним уподобанням, залишок скеровувало "в приватне користування"[60]. Тож сеймик

місті: станом на кінець 1622 р. борги магістрату становили понад 35 тисяч злотих, і питання про їх погашення розглядала спеціальна королівська комісія (Каталог пергаментних документів... С. 402–403. № 799).

[57] AGZ. T. XX. S. 248 (п. 28). Повторна вимога про скасування була, очевидно, спричинена змінами в розмірах мита під час передачі його в держання М. Кампіану (*Zubyk R.* Gospodarka finansowa miasta Lwowa... S. 164–165, 168–170). Подібно шляхта Волинського воєводства в інструкції передсеймового сеймика від 13 липня 1641 р. вимагала скасувати вузловий податок, який львівські міщани випросили собі "ad male narrata" та "in oppressionem" шляхетських підданих і який був тяжким для "убогих людей", а порушників судити в трибуналі (Архив Юго-Западной России, издаваемый (Временною) коммиссиею для разбора древних актов, Высочайше учрежденною при Киевском, Подольском и Волынском Генерал-Губернаторе (далі – АЮЗР). Киев, 1861. Ч. II. Т. I: Постановления дворянских провинциальных сеймиков в Юго-Западной России (1569–1654 гг.). С. 275). Також проти підвищення у Львові мит від товарів в грудні 1634 р. виступали учасники люблінського сеймика (*Ujma M.* Sejmik lubelski 1572–1696. Warszawa, 2003. S. 118, 213).

[58] У 1638 р. за розпорядженням короля підвоєводський уряд втратив право збирати торгове (тільки по три гроші від кожного місця продажу), а 30 грудня 1639 р. король видав привілей, згідно з яким чітко розмежовувалися та регламентувалися торгові мита, що мали збирати львівський староста та магістрат від різних привозних товарів, у тому числі й від вина (Привілеї міста Львова... № 185; *Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. С. 255–258). До цього часу міський уряд стягував з міщан мито за торгівлю вином, розміри якого були регламентовані королівськими привілеями 1580 і 1597 рр. (Привілеї міста Львова... № 168, 172).

[59] AGZ. T. XX. S. 470–471 (п. 56). Докладніше про ситуацію довідуємося з діарія регентства цируліка Станіслава Кастеллі 1643 року. На спільній сесії "усіх станів" (членів магістрату, колегії сорока мужів, старших національних громад) міста 25 лютого 1643 р., коли з ініціативи райців обговорювався ряд питань для їх подальшого вирішення представниками міста на сеймі, Марцін Анчевский від імені райців повідомив присутніх: "JE° Msc p. podwoiewodziego, ktory chcial per instantiam suam na seimie teraznieyszym otrzymac per constitutionem, zeby kupcy y szynkarze winni od beczki wina dawali po garcu wina. Czemu maistratus zabiegaiąc, per compositionem vgodzil go, semel pro semper na zlotych polskich 300. Jakoz dano ex erario fl. 100 na droge a fl. 200 trzeba posłac do Warszawy wedla submisii y kwit otrzymac tak od niego, iako od JE° Msci p. woiewody" (ЦДІА України у Львові, ф. 52, оп. 2, спр. 668, арк. 60 зв.).

[60] У Львові збір поборів ("королівського шосу") здійснювали власні поборці (з числа лавників і сорока мужів, на передмістях – з ландвійтів). Незалежно від того, скільки було зібрано грошей, місто передавало земським поборцям 1200 злотих (на 1 побор), а надлишок (зазвичай кількасот злотих) використовувало на власні потреби. Проте траплялися випадки, коли зібрана сума була меншою, і тоді місто було змушене доплачувати нестачу з інших джерел прибутків (*Zubyk R.* Gospodarka finansowa miasta Lwowa... S. 189–195).

1641 року вимагав, щоб податки в місті збирали тільки поборці, а невирішена Радомським трибуналом справа (очевидно, про несплату Львовом податків) мала розглядатися в сеймовому суді[61]. Ця вимога була повторно внесена (майже дослівно) до інструкції сеймика 1643 року[62].

Частими в сеймикових актах були різного роду скарги на місто Львів і його мешканців у сфері торгівлі. У лютому 1590 р. львівським міщанам закидали, що вони забороняють євреям вільно купувати й продавати товари, а самі продають їх дорожче, на власний розсуд, чим (як і в багатьох інших справах) завдають прикрості шляхетському "народові"[63]. Враховуючи, що євреї нарівні з іншими міщанами ремонтували міські вали й брали участь в обороні міста, король мав без зволікання вирішити цю справу й підтвердити (не так задля євреїв, "як для добра Речі Посполитої і нас усіх") їхнє право, згідно з наданими їм привілеями, вільно торгувати турецькими й усіма іншими товарами[64]. Подібний пункт був внесений в "петіта" інструкції послам на наступний сейм, укладеній на сеймику 6 листопада 1590 р.: "Zydowie lwowsczy ysz przynosieli, vkazuiąc bydz cum commodo Reip. gdybY oni kupiami y towarmi andlowali ymo pacta, ktore na nich miasta wyciągayą, starać sie, gdysz takowe sprawy redolent monopoliam aby iem dopusczono bydz mogło"[65]. Також передсеймовий сеймик 1592 року підтримав прохання львівських євреїв про ведення ними вільної, без втручання львівських міщан торгівлі[66].

Не можемо, однак, говорити про сталу підтримку шляхтою єврейської громади на противагу решті міста. 1641 року сеймик доручив послам на сейм домагатися передачі (як компенсації витрат) львівському костелу Св. Станіслава рухомого й нерухомого (ґрунт з кам'яницею на Краківському передмісті) майна львівського єврея Боруха. Останній купив у злодіїв священні срібні речі, вкрадені в названому костелі, і як тільки про це стало відомо – утік[67]. Що більше, учасники

[61] AGZ. T. XX. S. 453–454 (п. 70).

[62] Ibid. S. 470 (п. 54). Ситуація була представлена для вирішення райцею М. Анчевським під час згаданої вище сесії "усіх станів" міста 25 лютого 1643 р.: "A iz pendet causa za dworem z remisy trybunału radomskiego z jeº mscią p. pisarzem ziemskim, a to że z duple dwu chce aby simpla była y do tego aby sam pobori a singulis ciuibus wybirał a nie miasto samo". На що присутні представники міста дали наступну відповідь: "Za prawde ciężka by to y nieznosna rzecz była aby poborce singulos ciues ac incolas mieli taksowac y onych przymuszac do dawania poborow" (ЦДІА України у Львові, ф. 52, оп. 2, спр. 668, арк. 59 зв.–60).

[63] У 1589–1592 рр. львівські райці намагалися обмежити єврейську торгівлю (у першу чергу турецькими товарами), що призвело до подорожчання багатьох видів товарів і, відповідно, викликало невдоволення шляхти як одного з основних їх покупців. Про цю ситуацію див.: *Капраль М.* Національні громади Львова... С. 204–206.

[64] AGZ. T. XX. S. 90–91 (п. 59).

[65] BN, BOZ, sygn. 1809, k. 141.

[66] AGZ. T. XX. S. 93 (п. 44).

[67] Крадіжку, нібито за намовою Боруха, здійснив вихрещенний єврей Матій Рубен, який за цей злочин був спалений за вироком міського суду (*Капраль М.* Національні громади Львова... С. 233, 297; *Козицький А., Білостоцький С.* Кримінальний світ старого Львова. Львів, 2001. С. 128).

зібрання застерегли: якщо слідство виявить, що євреї здійснювали блюзнірства (*sacrilegium*) або ритуальні вбивства християнських дітей з відома своїх старших, всі євреї міста мали бути покарані – вигнані за межі королівства, а їхнє майно конфісковане[68].

Ухвали сеймикуючої шляхти були спрямовані скоріше на підтримку вільної торгівлі й боротьбу з монополією / дорожнечею. У 1593 р. учасники сеймика підтримали скаргу міста Перемишля, яке зазнавало "прикрості" від львівських міщан через гамування останніми вільної торгівлі[69]. Подібна вимога – у контексті заборони будь-яких монополій в королівстві як шкідливих для шляхетського стану – була вміщена в інструкції послам на сейм 1645 року. У ній львівським міщанам заборонялося перешкоджати перемишльським купцям і євреям їздити на ярмарок до Язлівця, однак без порушення привілеїв обох міст, що мали бути знову розглянуті на сеймі[70].

З іншого боку, учасники шляхетських зібрань намагалися підтримати торговельну діяльність львівських купців. Так, прислуховуючись до скарги львівських міщан про те, що у купців, котрі торгують з Туреччиною, забирають товари і це призводить до зменшення товарів на складах і зубожіння купецтва й міста загалом, передсеймовий сеймик 1618 року доручив своїм послам домагатися прийняття на сеймі постанови, яка б під загрозою суворіших покарань для винуватців виправила ситуацію[71]. Ширше питання про безпеку купецьких шляхів, зубожіння складів і необхідність посилення кримінальної відповідальності проти злочинців було окреслено в інструкції на сейм 1630 року. Там наголошувалося, що йдеться передусім про львівський склад "мальмазії"[72]. Зважаючи на потребу розвитку міста Львова (як "пограничного") і неможливість ведення власної торгівлі львівськими міщанами й вірменами через обминання чужими купцями генерального складу в місті, передсеймовий сеймик 1642 року доручив своїм послам намагатися поновити "давні права", щоб жоден з купців не наважувався обминати львівський склад[73] або перекуповувати товари "на

[68] AGZ. T. XX. S. 451 (п. 47).

[69] Ibid. S. 96–97 (п. 60).

[70] Ibid. S. 488 (п. 74).

[71] Ibid. S. 168 (п. 39).

[72] Ibid. S. 287 (п. 13). Малвазією ("мальмазією") називали прості сорти грецьких вин, що імпортувалися львівськими купцями з Константинополя та користувалися неабиякою популярністю у мешканців Речі Посполитої. Торгівля грецькими винами належала до монополії львівських купців (*Шиян Р.* Торгівля міст Руського і Белзького воєводств у XVI – першій половині XVII століття // Записки Наукового товариства імені Шевченка. Львів, 1994. Т. CCXXVIII: Праці Історично-філософської секції. С. 142–143).

[73] Зацікавленість львівської міської влади й львівських купців у збереженні права генерального складу у Львові засвідчують два випадки. Так, згідно з діарієм (*memoria*) регентства львівського цируліка Пйотра Павліковича 1647 року, 22 квітня було затримано кам'янецьких купців, які їхали "mimo sklad lwowski" з товарами до Жешува й яких згодом, за проханням і після сплати 50 злотих, було відпущено (ЦДІА України у Львові, ф. 52, оп. 2, спр. 668, арк. 99 зв.). Друга ситуація мала місце під час ярмарку в Луцьку в 1627 р. Тоді група львівських купців звинуватила

дорозі" від іноземних купців. Останні мали самі привозити товари до Львова на склад і тут їх розпродувати, під загрозою покарань, описаних у привілеях[74] про склад (крім випадків монополії)[75].

Зважаючи на поганий стан шляхів навколо Львова й великі затримки в дорозі для осіб, котрі приїжджали до міста, сеймик 1615 року доручив послам домогтися на сеймі й закріпити правом, щоб ремонт "злих доріг" і забезпечення "доброго переїзду" були (під загрозою покарання) покладені на міщан[76]. Сеймик 1616 року прийняв подібну ухвалу, наголосивши, що "переїзди є дуже злими та шкідливими" (хоча львівські міщани стягують з тамтешніх передміщан "значні контрибуції" на ремонт шляхів[77]), і вимагав подолати це недбальство в майбутньому[78]. Аналогічний постулат був вміщений у інструкції передсеймового сеймика 1618 року, при цьому застерігалося право кожного позвати міщан на суд за неремонтування шляхів[79].

краківського купця, єврея Якуба Башича в тому, що він приїхав з товарами на ярмарок, обминувши львівський склад. За цим звинуваченням (за свідченням Я. Башича – безпідставним) Луцький замковий уряд опечатав товари (шовкові вироби) й заборонив їх продавати під час луцького ярмарку, чим було завдано шкоди їх власникові, за його протестацією, на суму 30 тисяч злотих (Торгівля на Україні, XIV – середина XVII століття. Волинь і Наддніпрянщина / Упорядники В. М. Кравченко, Н. М. Яковенко. Київ, 1990. С. 280–281. № 206).

[74] Право генерального складу товарів, які купці завозили зі Сходу й, згідно з ним, були зобов'язані розпродавати у Львові, місто отримало за королівським привілеєм 1444 року (Привілеї міста Львова... № 31). Востаннє цей привілей та низка інших, що регулювали право складу у Львові, був підтверджений королем Сигізмундом II Августом у 1552 р. (Там само. № 139).

[75] AGZ. T. XX. S. 460 (п. 25). Відзначимо, що шляхта інших воєводств підтримувала інтереси своїх купців. Наприклад, учасники кам'янецького (Подільського воєводства) передсеймового сеймика 1592 року доручили послам відстоювати митні "вольності" кам'янецьких міщан, зокрема можливість вільно їздити зі своїми товарами вглиб Корони, обминаючи львівський склад (Scriptores rerum Polonicarum. 1911. T. XXI: Dyaryusze i akta sejmowe r. 1591–1592 / Wyd. E. Barwiński. S. 204). Люблінський передсеймовий сеймик 1640 року вважав, що надане Львову право складу турецьких товарів є шкідливим для мешканців усієї Корони (*Ujma M.* Sejmik lubelski... S. 116, 212).

[76] AGZ. T. XX. S. 148–149 (п. 38).

[77] Згідно з королівським декретом від 15 березня 1614 р., прийнятим у судовій справі між львівськими магістратом та передміщанами, останні були зобов'язані замість відробітку шарварків сплачувати чинш грошима (від 5 до 15 грошів на рік), які магістрат мав право використовувати тільки "на брукування публічних доріг" (Соціальна боротьба в місті Львові... С. 170–174. № 58). Матеріали для ремонту публічних доріг (пісок, каміння тощо) були зобов'язані постачати мешканці приміських сіл – Брюховичів, Голоська, Клепарова та Білогорщі, що було підтверджено королівськими привілеями 1635 року (Каталог пергаментних документів... С. 423. № 841, 842).

[78] AGZ. T. XX. S. 158 (п. 49).

[79] Ibid. S. 168 (п. 40). На вишенський сеймик 1618 року прибули львівські райці Мельхіор Шольц Вольфович і Ян Алембек, котрі внесли, через земського писаря, до інструкції *petitum*, що стосувався збільшення міських прибутків на ремонт і консервацію міських вулиць і доріг. Проте при читанні артикулів і прохань проти цього пункту виступив передміщанин Якуб Яженцький. Він представив королівський декрет і за підтримки кількох шляхтичів (на чолі з паном Островським) домігся усунення *petitum* з інструкції. Заяви райців про те, що вони мають пізніший

Сеймикуюча шляхта втручалася також у справи окремих осіб з містом, котрі найчастіше стосувалися нерухомої або земельної власності, її меж чи оподаткування. Так, наприкінці XVI ст. вишенський сеймик вступався за львівського підстолія Якуба Семпа[80] в його поземельній суперечці з "львів'янами" і доручав послам на сейм: у листопаді 1590 р. – "zeby declaratią listu swego z miesczany lwowskimi ÿ koniec statecznÿ odniesć mogł"[81], у 1593 р. – щоб був "заспокоєний" у визначених комісарами кордонах своїх маєтків[82]. Послам на коронаційний сейм 1633 року доручалося домогтися звільнення від чиншів і поборів будинків і ділянок в місті, наданих бернардинам-реформатам[83]; послам на сейм 1638 року – домогтися апробації сеймовою конституцією надання покійним Александром Зборовським двору (з ґрунтом) у Львові на фундацію жовнірського шпиталя та звільнення цього двору від податків і повинностей (з поширенням на нього церковного імунітету)[84]; послам на сейми 1639 і 1647 років – допомогти львівським домініканам в їхньому проханні про розширення території монастиря в місті (з огляду на побудову високих мурів цейхгауза, з яких на монастир падав потік води, монахи просили про дозвіл розширитися в один бік

декрет ревізорів у цій справі й прагнуть тільки звернутися до короля, а від передміщан нічого брати не хочуть (причому шляхта помилково, за твердженням райців, вважала, що вони збирають на ремонт доріг з передміщан 500 злотих, тоді як насправді лише 100–200 злотих річно), були проігноровані (*Łoziński W.* Patrycyat i mieszczaństwo lwowskie... S. 377–378).

[80] Якуб Семп (Semp або Sęp) Шажинський (Заршинський), львівський підстолій у 1583–1604 рр. (Urzędnicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku (ziemie halicka, lwowska, przemyska, sanocka). Spisy / Oprac. K. Przyboś. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź, 1987. S. 140, 394) і швагро Станіслава Стадніцького (AGZ. T. XX. S. 76), був дідичем розташованих поблизу Львова сіл Зимна Вода й Рудне (Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Warszawa, 1902. T. VII. Cz. I: Ziemie ruskie. Ruś Czerwona / Opisana przez A. Jabłonowskiego [Zródła dziejowe. T. XVIII. Cz. I]. S. 70). Львівська міська територія сягала до кордонів села Зимна Вода, і ще з 50-х років XVI ст. місто мало "затятий граничний процес" з Йоахимом Семпом Шажинським, львівським граничним коморником у 1550–1558 рр. і підстолієм у 1569–1582 рр. (з батьком (?) Я. Семпа), як власником цього села (*Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. С. 13, 159). У 1576–1577 рр. Й. Семп був одним із королівських комісарів у справі відкуплення третьої мірки королівського Зимноводського млина (Каталог пергаментних документів... С. 327–328. № 666).

[81] "Петіта" в інструкції вишенського передсеймового сеймика 6 листопада 1590 р.: BN, BOZ, sygn. 1809, k. 140 v.

[82] AGZ. T. XX. S. 96 (п. 53).

[83] Ibid. S. 339 (п. 55).

[84] Ibid. S. 415 (п. 64). У 1637 р. Александр з Ритвян Зборовський створив фундацію (свої ґрунти на Краківському передмісті й 10 тисяч злотих) на шпиталь (при костелі Св. Марціна) для 12 колишніх жовнірів. Фундацію у 1650 р. затвердив львівський суфраган Анджей Средзинський, у 1653 р. – король Ян Казимир, а в 1659 р. як побожну підтвердив львівський архієпископ Ян Тарновський, доручивши нагляд над шпиталем взутим кармелітам (*Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. С. 254; *Józefowicz J. T.* Kronika miasta Lwowa od roku 1634 do 1690. Lwów, 1854. S. 232–233 (тут помилково подано 1657 р. замість 1637 р.); *Łoziński W.* Prawem i lewem... T. I. S. 118–119; Каталог пергаментних документів... С. 453–454. № 910).

та придбати дві вірменські кам'яниці й включити їх *in claustrum* з іншого боку)[85]; послам на сейм 1647 року – львівським францисканцям в їх проханні про призначення комісії (з огляду на якусь кривду щодо ділянок у місті)[86].

Однак траплялися випадки, коли сеймики намагалися залагодити конфлікти не майнового характеру, зокрема релігійні й адміністративні. Так, у 1624 і 1625 рр. учасники зібрання, зважаючи на представлені львівським владикою скарги, доручили своїм послам просити короля "заспокоїти суперечки" між владикою і львівськими міщанам (ті, нібито, не пропускали через місто похоронні процесії "зі звичайними церемоніями грецької релігії"[87], не допускали до хворих зі Святим

[85] AGZ. T. XX. S. 427 (п. 45), 509 (п. 28). Подібний постулат був вписаний у інструкцію галицького сеймика 1647 року послам на сейм. Останнім доручалося представити прохання львівських домініканів, аби ті, з ласки короля, могли "заспокоїтися й сподіватися безпечнішого життя", оскільки цейхгауз позбавив їх "користей і простору" (*lucris et aeris*) та виникла небезпека порушення фундаменту монастиря (Ibid. 1931. T. XXIV: Lauda sejmikowe halickie 1575–1695 / Wyd. A. Prochaska. S. 67 [п. 29]). Це прохання львівські домінікани подали (і на галицький сеймик 4 квітня, і на вишенський 11 квітня) у розпал суперечки з містом навколо двох вірменських – Бобосовської й Вартерисовичовської – кам'яниць, які домінікани, очевидно без узгодження з магістратом, купили й на які отримали привілей від короля. Довідавшись про це, місто вирішило звернутися до королівського суду. Як випливає з діарія П. Павліковича 1647 року, 4 квітня возний вручив домініканам позови до задвірного суду в цій справі. Проте останні вочевидь проігнорували їх, тож 25 квітня пан синдик, пан Ян Кассіан (старший львівських вірмен) і пан регент разом з возним і шляхтою ходили до домінікан і вимагали від них, щоб вони не руйнували (*nie waleli*) Бобосовську кам'яницю і нічого не будували на її місці до рішення короля. Домінікани відмовили прохачам, заявивши, що вони діють згідно з волею й мандатом короля і будуть діяти (це було засвідчено панами депутатами й возним зі шляхтою). Лише 28 квітня під час зустрічі в домініканів (присутніми були пріор ксьондз Рознятовський зі своєю братією й бурмистр Убальдіні, семеро райців, п'ятеро лавників і синдик, регент і п'ятеро членів колегії сорока мужів та інші, не було вірменських старших) за посередництвом коронного підчашия Міколая Осторорога було досягнуто згоди стосовно вірменських кам'яниць: домінікани задовільняються Бобосовською кам'яницею, натомість віддають Вартерисовичовську кам'яницю; консенс короля, який мали на неї, повинні повернути офіційно місту (*officiose ciuitati*); міські мури, якщо б зазнали якоїсь шкоди, домінікани зобов'язані за власний кошт реставрувати; також домінікани зобов'язані виплатити місту 500 зл. у рахунок податків (*rat[i]one contributionis summae fl. 500 ex nunc ciuitati reponowali*); у майбутньому домінікани не мали права скуповувати кам'яниці. Пріор пообіцяв отримати апробацію угоди від отця генерала ордена (ЦДІА України у Львові, ф. 52, оп. 2, спр. 668, арк. 99, 100, 100 зв.).

[86] AGZ. T. XX. S. 509 (п. 30). У 1641 р. королем Владиславом IV була підтверджена фундація монастиря ордену реформатів (менших братів св. Франциска) на львівському передмісті, зокрема було звільнено від будь-яких податків земельну ділянку, що належала монастиреві (Каталог пергаментних документів… С. 429–430. № 857).

[87] Конфлікт виник у 1623 р. між римо-католицькою і руською громадами Львова через проведення похоронної процесії зі співом і запаленими свічками через центр міста. За вироком раєцького уряду українські старші сплатили 60 гривень штрафу: у справі стосовно провадження урочистої похоронної процесії "через весь ринок і католицькі вулиці" були позвані "старші руської нації" Миколай Добжанський і Андрій Білдаха (АЮЗР. 1904. Ч. I. Т. XII: Акты, относящиеся к истории Львовскаго Ставропигиальнаго братства (продолжение). Протоколы, деловыя бумаги и переписка Львовскаго Ставропигиальнаго братства (1586–1881 г.г.). № 15. С. 543–549; *Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. С. 235; *Капраль М.* Національні громади Львова… С. 128–129; *Łoziński W.* Patrycyat i mieszczaństwo lwowskie… S. 339).

Причастям і запаленими свічками, замикали церкви, призначали одних священників, а інших ув'язнювали), зокрема заборонити останнім втручатися в юрисдикцію владики, призначати з власного рішення священиків до церкви та позивати його до задворного суду[88]. У 1625 р., вислухавши скаргу львівського старости на львівських міщан, учасники сеймика вимагали припинити сваволю в королівських містах, яка порушувала зверхність і гідність короля[89].

Утім, у деяких випадках місто Львів і львівські міщани користувалися підтримкою сеймикуючої шляхти[90]. Передсеймовий сеймик 1630 року доручив своїм послам забезпечити "публічним правом" ситуацію з депозитом кн. Олександра Заславського, щоб львівські міщани не зазнали "жодної труднощі" в цій справі. Тоді, зважаючи на гостру потребу в грошах, члени львівської комісії для розрахунку з "прусським військом" взяли 4 тисячі червоних злотих з депозиту, розміщеного у львівських міщан покійним на той час київським воєводою кн. О. Заславським[91]. Це було здійснено (з умовою, що гроші буде повернуто) за наказом короля як найвищого опікуна й за дозволом коронного підканцлера Томаша Замойського як опікуна кн. Владислава-Домініка на Острозі Заславського, спадкоємця київського воєводи[92].

[88] AGZ. T. XX. S. 216 (п. 9), 224 (п. 31). Втручання в релігійне життя міста зустрічаємо в інструкції луцького передконвокаційного сеймика 3 червня 1632 р., який доручив своїм послам домагатися збереження прав і забезпечення мирного життя для львівських (а також віленських) православних міщан. Останні – "dla nieoddania posłuszeństwa odstępnym władikom" – зазнавали кривд від міщан-католиків: "od magistratu z ławic pozrzucani", їх не допускали в цехи і до міських прав, ув'язнювали невинних людей тощо (АІОЗР. Ч. II. Т. I. С. 189).

[89] AGZ. T. XX. S. 223 (п. 21). У 1613–1644 рр. львівським старостою був Станіслав Боніфацій Мнішек (Urzędnicy województwa ruskiego... S. 152), який, за свідченням Д. Зубрицького, завдавав містові багато кривд, що призвело до ряду судових процесів (*Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. С. 229–230). Наприклад, у 1619 р. суперечка стосувалася нового базару під замком і ремісників-партачів, що проживали на передмісті. Король тоді підтвердив зобов'язання старости (під заставою в 2 тисячі злотих) закрити базар і вжити заходів проти партачів, оскільки це завдавало збитків містові (Каталог пергаментних документів... С. 399. № 792). У квітні 1624 р. львівський староста мав суперечку з містом стосовно ґрунтів над річкою Полтва, які, як він стверджував, підлягали його юрисдикції, та домагався проведення комісії з цього приводу, тоді як на думку райців, місто вже давно, ще за часів урядування попереднього львівського старости (сандомирського воєводи Єжи Мнішка), вирішило це питання, представивши "достатні" привілеї на ці ґрунти (ЦДІА України у Львові, ф. 52, оп. 2, спр. 668, арк. 438 зв.–439).

[90] Іноді йшлося про підтримку прохання міста Львова перед королем чи сеймом. Такі, вміщені в інструкціях послам на сейм, прохання не завжди були конкретизовані. Наприклад, в інструкції вишенського передсеймового сеймика 6 листопада 1590 р. серед "петіт" записано: "Item za miastem Lwowskim" (також у інструкції містяться аналогічні записи стосовно якихось петицій міст Перемишля, Кросно, Самбора, Радимно і Любачова) (BN, BOZ, sygn. 1809, k. 140 v.).

[91] Кн. О. Заславський (за помилковим твердженням В. Лозінського – ще в 1630 р., очевидно це мало статися раніше, можливо перед смертю) довірив на зберігання містові свої золото, срібло й клейноди, розмістивши їх у ратушній скарбниці (*Łoziński W.* Patrycyat i mieszczaństwo lwowskie... S. 29). У 1629 р. О. Заславський перебував з 26 жовтня як королівський комісар на церковному соборі у Львові й помер тут 14 листопада (*Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова. С. 242, 243, 245).

[92] AGZ. T. XX. S. 287 (п. 12).

Передсеймовий сеймик 1621 року наголошував, що вчасний і швидкий похід жовнірів і обивателів Руського й інших воєводств залежить від наявності достатнього числа ремісників (пекарів, різників та інших) в кожному місті й на передмістях, зокрема у Львові, і доручив послам докласти зусиль, аби це питання було обговорене й вирішене на сеймі[93]. У 1634 р. сеймикуюча шляхта виступала за звільнення міста Львова (як "добре заслуженого" перед Річчю Посполитою) з усіма передмістями й навколишніми ґрунтами від військових постоїв, зборів і стацій (під загрозою засудження до інфамії жовнірів-порушників), що дало би змогу місту задовольняти свої потреби та збільшило би число ремісників, котрі виготовляли військове спорядження[94].

Вишенський реляційний сеймик 24 квітня 1635 р., зважаючи на спустошення й знищення міста Львова в цьому році, дозволив із затриманих податків, які місто було зобов'язане сплатити згідно з ухвалою тогорічного сейму, виплатити тільки 2 тисячі, застерігши, що надалі в сплаті податків місто погоджуватиметься зі шляхтою Львівської землі[95]. Це рішення про звільнення Львова від сплати податків у розмірі 4 тисяч злотих (з огляду на спустошення міста частково жовнірами, частково "частими і великими зборами") сеймикуюча шляхта доручила своїм послам затвердити на сеймі[96].

Загалом згадки про Львів у сеймикових ухвалах свідчать, що місто виступало для шляхти передусім як публічне місце. Тут розміщувалися громадські установи, перш за все шляхетські суди: у "головному" місті, в Низькому замку мав засідати конфедераційний суд Львівської (1574, 1587, 1632)[97] та Галицької земель (1587)[98] або всього Руського воєводства (1574, 1577, 1587)[99]. У Львові,

---

[93] Ibid. S. 195 (п. 13).

[94] Ibid. S. 375 (п. 49). Це прохання було задоволено: звичайний сейм 1635 року ухвалив конституцію, згідно з якою Львів (разом з іншими містами – Краковом, Познанню, Любліном, Пйотрковом і Олькушем) був звільнений від жовнірських стацій і постоїв під загрозою засудження на інфамію (Volumina legum. T. III. S. 421).

[95] AGZ. T. XX. S. 386 (п. 14). Згідно з податковою ухвалою звичайного сейму 1635 року, місто Львів було зобов'язано сплатити ретенти (заборгованості) з попередньо ухвалених податків, що відповідали розміру трьох подимних, і податки на рівні з обивателями Львівської землі в рамках генеральної коеквації (зрівняння в податках) і на платню військам ("на підтримку шведської війни") – відповідно, 5 і 7 поборів, які місто мало сплачувати подимними (Volumina legum. T. III. S. 426).

[96] AGZ. T. XX. S. 392 (п. 25). Надзвичайний сейм 1635 року затвердив надання "місту Львівському" обивателями Руського воєводства певної суми (Volumina legum. T. III. S. 432). Сума 4 тисячі злотих, пробачена Львову й затверджена на сеймі, фігурує (у контексті заборгованостей перед коронним скарбом покійного поборці Львівської землі С. Кжикавського) в документах наступних вишенських сеймиків 4 липня 1640 р. і 7 січня 1642 р. В останньому випадку зазначено, що сума була призначена "для певної муніції" (AGZ. T. XX. S. 440 [п. 2], 457 [п. 3]).

[97] AGZ. T. XX. S. 18 (п. 17, 19), 54 (п. 5), 324 (п. 10).

[98] Ibid. S. 55 (п. 10).

[99] Ibid. S. 24 (п. 11), 46 (п. 2), 55–56 (п. 18). Шляхта сусіднього Волинського воєводства в інструкції луцького передсеймового сеймика 13 грудня 1622 року згадувала Львів як місце ухвалення рішень гетьманським судом (АІОЗР. Ч. II. Т. I. С. 137).

у "привілейованому місці" повинні були розміщуватися земський суд і зберігатися його актові книги (лютий 1590 р.)[100], у міський ратуші або Низькому замку мали зберігатися львівські земські й підкоморські книги (1618, 1641, 1647)[101]. Крім того, у місті відбувалися "описані правом" львівські віча (1577)[102]. Сеймикуюча шляхта навіть пропонувала перенести до Львова засідання коронного трибуналу для шляхти Руського, Подільського, Волинського, Брацлавського й Київського воєводств ("наші воєводства"), як "відлеглих" від Любліна й "підлеглих небезпеці" (листопад 1590, 1592, 1593, 1597)[103], і Радомського скарбового трибуналу для швидкого розгляду справ, пов'язаних з виплатою тут грошей коронному війську (1643)[104].

У Львові відбувалися найрізноманітніші чинності, пов'язані зі збором грошей з податків та їхнім подальшим використанням: у місті повинна була здійснюватися передача зібраних поборцями Львівської, Перемишльської і Сяноцької земель грошей до рук депутатів від війська на платню останньому або до рук коронного великого підскарбія та його уповноважених (1635, 1640, 1642, 1643, 1647)[105], "згідно з давнім порядком і звичаєм" видаватися платня кварцяному війську (1638, 1640, 1641)[106]. У львівській ратуші мали зберігатися зібрані з податків гроші в 1606 р.[107], а в 1641 і 1643 рр. послам вишенського сеймика на сейм доручалося домогтися того, щоб кварту звозили не до Рави, а до Львова або, принаймні, щоб депутати, призначені згідно з правом для збору кварти, самі привозили гроші до Львова[108]. У місті проходили засідання сеймової

[100] AGZ. T. XX. S. 89 (п. 33).

[101] Ibid. S. 167 (п. 30), 455 (п. 83), 509 (п. 22).

[102] Ibid. S. 47 (п. 19).

[103] "Tribunał do Lwowa naszÿch ziem przeniesc" (21-й пункт в інструкції вишенського передсеймового сеймика 6 листопада 1590 р.; BN, BOZ, sygn. 1809, k. 140). Також див.: AGZ. T. XX. S. 92 (п. 23), 95 (п. 12), 101 (п. 18). Учасники галицького передсеймового сеймика 1592 року також виступали за перенесення трибуналу для "країв київських, волинських, подільських, белзьких, брацлавських" до Львова (Ibid. T. XXIV. S. 11 [п. 21]).

[104] AGZ. T. XX. S. 465 (п. 7). Шляхта Волинського воєводства, прагнучи дорівнятися мешканцям великопольських і малопольських воєводств, в інструкції послам на сейм від 13 грудня 1622 р. пропонувала створити у Львові монетний двір (АЮЗР. Ч. II. Т. I. С. 137).

[105] AGZ. T. XX. S. 385–386 (п. 8), 441 (п. 4), 457 (п. 3), 461 (п. 2), 462 (п. 2, 4), 475 (п. 4), 476–477 (№ 219, 220), 499–502 (№ 228). Подібні доручення – відвозити без зволікання зібрані з податків гроші до Львова – давали галицькі сеймики: депутатський 1613 року – шафареві для передачі сеймовим комісарам, призначеним для "жовнірської платні", післясеймовий 1643 року й реляційний 1647 року – поборцям для здійснення виплат війську (Ibid. T. XXIV. S. 24 [п. 6], 54 [п. 2], 68 [п. 2]).

[106] Ibid. T. XX. S. 412 (п. 33), 433 (п. 16), 448 (п. 27).

[107] Ibid. S. 116 (п. 2).

[108] Ibid. S. 448 (п. 27), 465 (п. 9). Подібно учасники луцького передконвокаційного сеймика 1632 року пропонували, через віддаленість Рави, передавати кварту з Волинського воєводства у Львові (АЮЗР. Ч. II. Т. I. С. 193), а учасники галицького передсеймового сеймика 1647 року мотивували необхідність перенесення до Львова місця передачі скарбові зібраної кварти не тільки віддаленістю Рави, але й тим, що пізніше перевезення зібраних грошей з Рави до Львова вимагало додаткових витрат (AGZ. T. XXIV. S. 65 [п. 7]).

комісії, що була скликана для розрахунків з військом (1641, 1643)[109]. У Львові повинні були зібратися депутати, призначені передсеймовим сеймиком 1643 року для встановлення нових розмірів чопового у зв'язку з епідемією в місті[110].

У Львові відбувалися різного роду зібрання шляхти[111]: тут проводилися вибори шляхтою Львівської землі суддів до конфедераційного воєводського суду (1577)[112] або поборців чи шафарів податків (1637, 1638, 1642)[113]. Під містом мали здійснюватися збори посполитого рушення шляхти Львівської землі (1575)[114], переписи завербованих повітових хоругв (1632)[115]. Прикладом тяжіння шляхти до столиці воєводства може бути випадок під час рокошу Міколая Зебжидовського, коли учасники сеймика пропонували руському воєводі прибути "ближче до нас", до Львова (1607)[116]. Проте найцікавішою можна вважати ситуацію 1641 року, коли руська шляхта, зважаючи на можливість війни з Османською імперією, пропонувала провести загальнодержавний сейм у Львові, "де ближче грозить небезпека"[117].

Показовими в цьому відношенні є окреслення міста Львова в сеймикових актах, зокрема в інструкціях передсеймових сеймиків послам на сейми: "головне місто нашого воєводства" (1593)[118], "головне місто ЙКМ" (1624)[119], "метрополія Руського воєводства" або "метрополія Русі" (*metropolis Russiae*) (1634, 1635)[120].

---

[109] AGZ. T. XX. S. 444 (п. 3), 464 (п. 3). Див. також постанову галицького післясеймового сеймика від 15 травня 1642 р. (Ibid. T. XXIV. S. 50 [п. 5]).

[110] Ibid. T. XX. S. 472 (№ 216).

[111] Практика скликання у Львові різноманітних шляхетських з'їздів (наприклад, у надзвичайних ситуаціях, для виборів каптурових суддів) і збору під Львовом посполитого рушення шляхти Львівської землі й загалом Руського воєводства була повсякденною; див. універсали про їх скликання: Ibid. S. 45 (№ 28), 62 (№ 39), 111–112 (№ 70), 150 (№ 102), 182 (№ 127), 196–197 (№ 137). Докладніше про проведення шляхтою Львівської землі з'їздів у Львові, див.: *Вінниченко О.* Сеймики та з'їзди шляхти Львівської, Перемишльської і Сяноцької земель Руського воєводства в останній чверті XVI – першій половині XVII ст. // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Львів, 2000. Вип. 3. С. 41–47.

[112] AGZ. T. XX. S. 47 (п. 9).

[113] Ibid. S. 408 (п. 11), 409 (п. 5), 459 (п. 9).

[114] Ibid. S. 39 (п. 4).

[115] Ibid. S. 316 (п. 4).

[116] Ibid. S. 123 (п. 6).

[117] Ibid. S. 445 (п. 7). Подібно, ще під час елекційного сейму 1587 року пропонувалося провести вибори короля у Львові, гарантувавши таким чином безпеку Руського й Подільського воєводств (Scriptores rerum Polonicarum. 1887. T. XI: Dyjaryjusze sejmowe r. 1587. Sejmy konwokacyjny i elekcyjny / Wyd. A. Sokolowski. S. 27, 48).

[118] AGZ. T. XX. S. 96 (п. 59).

[119] Ibid. S. 217 (п. 26).

[120] Ibid. S. 365 (п. 20), 375 (п. 49), 386 (п. 14). Аналогічні за змістом окреслення автори / укладачі сеймикових документів застосовували відносно львівського католицького архієпископа, називаючи його "примасом наших країв" (1616) або "нашим примасом" (1622) (Ibid. S. 157 [п. 31], 206 [п. 31]). Подібне означення Львова – "kędy iest totius Rusiae metropolis" – зустрічаємо в інструкції луцького передсеймового сеймика 13 грудня 1622 року (АЮЗР. Ч. II. Т. I. С. 137).

Немає підстав вважати, що бачення учасниками вишенського сеймика міста, яке було центром воєводства, принципово відрізнялося (хоча б через те, що місцева шляхта регулярно бувала в місті та контактувала з його мешканцями) від ставлення шляхти інших воєводств до Львова. Наприклад, шляхта, яка збиралася на сеймику сусіднього Краківського воєводства в Прошовіцах, згадувала Львів у своїх ухвалах значно рідше, проте за характером ці згадки були подібні. Львів найчастіше виступав як місце передачі поборцями й шафарями Краківського воєводства зібраних з податків грошей на платню війську (1613, 1614, 1634, 1638, 1640, 1641, 1642, 1643, 1647)[121]; тут діяла комісія для розрахунків з військом (1630)[122]. Причому учасники передсеймового сеймика 1636 року застерігали: жовнірську платню треба видавати у Львові, щоб військові підрозділи не вербувалися по різних воєводствах і не виходили за межі України, оскільки це призводить до спустошення "наших маєтностей"[123]. Так само Львовом обмежували перебування "українних військ" учасники передсеймового сеймика 1647 року: гетьмани не мали права ("згідно старих прав") скеровувати їх на постої далі цього міста[124]. Подібне ставлення до Львова як до прикордонного міста й, водночас, певного центру тамтешнього регіону можна простежити в інструкції прошовіцького передсеймового сеймика 1618 року, який пропонував королю в разі потреби вирушити з двором до Львова, заохотивши таким чином шляхту до участі в обороні країни[125]. Життям самого міста шляхта Краківського воєводства фактично не цікавилася й, відповідно, у нього не втручалася. Учасники передсеймових сеймиків тільки підтримували приватні прохання й доручали послам: представити королеві справу львівського старости з львівськими міщанами (1627)[126] чи клопотати про звільнення (згідно з відповідною сеймовою конституцією) від будь-яких податків ділянки, на якій "будуються" львівські кармеліти (1636)[127].

У свою чергу, так само рідко згадується Краків в ухвалах шляхти Руського воєводства; в усіх випадках це стосується його оборони та громадської безпеки. В інструкції на сейм 1593 року послам доручено домогтися прийняття разом з "усіма станами королівства" рішення стосовно військового забезпечення Кракова (а також Любовлі й Кам'янця). Причому вказувалося, що коли була би прийнята ухвала про вербунок жовнірів для його гарнізону, то ротмістри мали бути поляками й складати присягу королю і Речі Посполитій про утримання

---

[121] ASWK. T. I. S. 349 (№ 113), 354 (№ 115); Wrocław; Kraków, 1955. T. II: 1621–1660 / Wyd. A. Przyboś. S. 179 (№ 62), 227 (№ 87), 252 (№ 97), 254 (№ 98), 256 (№ 99), 272 (№ 103), 273–274 (№ 104), 287–288 (№ 108), 316 (№ 121), 320 (№ 123).

[122] Ibid. T. II. S. 120 (п. 10).

[123] Ibid. S. 213 (п. 15).

[124] Ibid. S. 330 (п. 3).

[125] Ibid. T. I. S. 391–392 (п. 4).

[126] Ibid. T. II. S. 96 (п. 9).

[127] Ibid. S. 219 (п. 20).

замків і фортець[128]. Подібний постулат – про вирішення на сеймі питання стосовно оборони й укріплення Кракова – був вміщений у інструкції послам на сейм 1597 року[129]. Після півстолітньої часової перерви учасники вишенського сеймика згадали про Краків у 40-х роках XVII ст. В інструкції на сейм 1645 року руська шляхта (очевидно, з подачі королівської легації) знову проявила турботу про оборону "столичного міста". Хоча, як сказано в документі, "наші предки найпотужнішими цієї батьківщини мурами проти будь-якого неприятеля свої груди розуміли", проте, зважаючи на послаблення довіри до договорів навіть між християнськими країнами та на можливість "шкоди й ганьби" від якогось несподіваного нападу на Корону, учасники сеймика висловили згоду на забезпечення Кракова, принаймні у випадку несподіванок, однак без значних видатків з коронного скарбу[130]. Дещо раніше увагу сеймикуючої руської шляхти привертали замішання в "столичному місті" Кракові, які здійснювали свавільники, прикриваючись привілеями Краківської академії. Задля "публічного миру й спокою" сеймик 1641 року ухвалив, що на сеймі мав бути вироблений спосіб (без порушення прав академії), як запобігти замішанням і сваволі та як покарати порушників[131].

Таким чином, Львів виступав у постановах сеймикуючої шляхти Руського воєводства передусім як центр публічного життя та прикордонна фортеця[132]. Попри таке важливе місце, яке місто, на перший погляд, займало в шляхетському світогляді, якоїсь цілеспрямованої політики чи навіть послідовного – позитивного або негативного – ставлення щодо нього з боку учасників вишенського сеймика фактично не існувало. Випадки, коли учасники шляхетських зібрань втручалися в міські справи, мали епізодичний характер і були результатом впливу на сеймик зовнішніх чинників. Найчастіше це були прохання чи скраги, з якими до сеймикуючої шляхти, як правило за посередництвом когось з учасників зібрання[133], зверталися міські керівні органи (магістрат)[134], певні соціальні,

---

[128] AGZ. T. XX. S. 94 (п. 4).

[129] Ibid. S. 100 (п. 6).

[130] Ibid. S. 482 (п. 21).

[131] Ibid. S. 451 (п. 46).

[132] Порівн. подібне бачення Львова авторами тогочасних шляхетських діаріїв: *Borek P.* "Głowa wszystkiej Rusi" // Borek P. Ukraina w staropolskich diariuszach i pamiętnikach. Bohaterowie, fortece, tradycja. Kraków, 2001 [Biblioteka tradycji literackich. Nr VII]. S. 183–184.

[133] Наприклад, наприкінці XVI ст. прохання міста Львова на вишенському сеймику підтримували / лобіювали галицький підкоморій (1590–1597) Прокоп Рашко і львівський земський писар (1588–1612) Ян Свошовський (*Prochaska A.* Lwów a szlachta. S. 38).

[134] Відзначимо, що найзаможніші львівські міщани не обмежувалися роллю прохачів на шляхетських зібраннях. Львівські райці від імені магістрату брали участь (особисто й виставляючи збройний почет – у 1639 р. "згідно звичаю" гусара й двох козаків) у щорічних переписах (оказованнях) посполитого рушення шляхти Львівської землі як власники (дідичі) приміських сіл Зубря і Сихів; це мало місце, зокрема, в 1621, 1626, 1628, 1630, 1631, 1632, 1633, 1635, 1637, 1638 і 1639 роках. Тоді ж в оказованнях як державці (заставники) села Кривчиці брали участь також львівські міщани, вірмени Бернатовичі (AGZ. T. XX. S. 190, 228, 257, 277, 295, 309, 344,

національні й професійні групи міського суспільства (купці, євреї, передміщани), релігійні організації (чернечі ордени) або окремі посадові й приватні особи, життя і діяльність яких були пов'язані з містом (львівський староста, львівський владика, власники сусідніх з містом маєтків). Причому жоден з прохачів не мав сталої підтримки на противагу комусь іншому (місту в цілому чи окремим його мешканцям), а втручання сеймика часто обмежувалося дорученням своїм послам представити зміст прохання сейму або королеві: більшість згадок стосовно Львова містяться саме в "петітах" (тобто в тій частині інструкцій послам на сейм, яка містила приватні прохання). Тільки коли в країні чи регіоні складалася надзвичайна ситуація (безкоролів'я, війна, загроза військового нападу) або коли зачіпалися повсякденні інтереси рядового шляхтича (сплата мит і податків, подорожчання товарів, відсутність громадського порядку, справедливого судочинства або нормальних доріг тощо), сеймик проявляв активність, приймаючи відповідні постанови або наказуючи своїм послам домагатися на сеймі ухвалення певних рішень щодо Львова. Однак така активність також носила оказіальний характер і, незважаючи на її результати (у багатьох випадках постулати учасників вишенського сеймика не мали реалізації у вигляді сеймових конституцій), логічного продовження чи розвитку в рішеннях наступних сеймиків, як правило, не мала. Хоча Львів згадується в сеймикових актах відносно часто (порівняно з іншими містами Речі Посполитої), однак можна твердити, що шляхта переважно не цікавилася життям міста.

382, 417, 419). Також представники міста – райці Мацей Гайдер, Павел Боїм Дзюрдзі, писар Войцех Зімніцький та міщанин Ян Єлонек – брали участь від Руського воєводства (поряд зі шляхтою) у виборах короля Владислава IV в 1632 р. (Elektorowie królów Władysława IV, Michała Korybuta, Stanisława Leszczyńskiego i spis stronników Augusta III / Zestawili w porządek abecadłowy Jerzy hr. Dunin-Borkowski i dr. Mieczysław Dunin-Wąsowicz. Lwów, 1910 [Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie. T. I: Rok 1908/9]. S. IX, 13, 70, 81, 276).

Oleksiy VINNYCHENKO
L'viv

L'VIV IN THE EYES OF THE GENTRY PARTICIPATING IN THE REGIONAL DIETS OF THE RUS' PROVINCE (last quarter of the 16th – first half of the 17th century)

The documents of general (Vyshnya) regional diet of the Rus' province reflected the image of L'viv in the eyes of local nobility. They consisted of the resolutions on the city affairs concerning conflicts between nobility and the city, different aspects of a city life, and resulted from examinination of different sorts of complaints from and against townspeople. Nobility most often perceived L'viv as a place where public institutions were based and various public events were held. The participants of Vyshnya regional diet did not have any purposeful policy concerning L'viv: the interference of nobility into city business had incidental character and resulted from requests or complaints submitted by the city council, certain groups of a city society or individuals.

Key words: L'viv, Rus' provincial nobility, regional diet.